

Áttekintés

A fenntartható háztartási fogyasztás felé?

Trendek és Politikák az OECD Országokban

Overview

Towards Sustainable Household Consumption?

Trends and Policies in OECD Countries

Hungarian translation

**Az Áttekintések az OECD kiadványok kivonatos fordításai.
Az Online Könyvesboltban (www.oecd.org/bookshop) díjmentesen állnak
rendelkezésre.**

Ez az Áttekintés nem hivatalos OECD fordítás.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT

GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉS FEJLESZTÉSI SZERVEZET

Vezetői Összefoglaló

Az összefoglaló jelentés tartalma

Ez a jelentés az OECD országok háztartásainak mindennapos működéséről és ennek a környezetre gyakorolt hatásáról szól. Adatokat és trendeket mutat be a háztartási fogyasztás öt kulcsfontosságú területe, vagyis az élelmiszer, a turizmus, az energia, a víz és a hulladéktermelés vonatkozásában. Az adatok azt mutatják, hogy az elmúlt három évtized során erősödött a háztartási tevékenységek környezetre gyakorolt hatása, és hogy a következő húsz év során további növekedés várható, különösen az energia, a közlekedés és a hulladékok terén.

A jelentés emellett azt is bemutatja, hogy mit tesznek - vagy tehetnének - az OECD országok kormányai azért, hogy segítsék a háztartásokat a környezeti hatások csökkentésében. Áttekinti a fenntartható fogyasztás előmozdítására irányuló politikák rendszerét és célkitűzéseit, vizsgálja, hogy a különböző politikai eszközök (szabályozási, gazdasági, társadalmi) milyen hatékonyan tudják befolyásolni a fogyasztók döntéseit, és meghatározza, hogy az öt vizsgált területen az eszközök milyen kombinációja lehet alkalmas a fenntartható fogyasztás előmozdítására. Meghatározza továbbá a háztartási fogyasztási szokások befolyásolására irányuló politikák főbb kihívásait, valamint a fogyasztók aktivizálásának lehetőségeit és stratégiáit.

OECD Program a Fenntartható Fogyasztásért

A könyvben bemutatott elemzés az OECD Környezetvédelmi Igazgatósága által kezdeményezett 1999-2001-es *A Fenntartható Fogyasztásért* program összefoglaló jelentése. A program célja az volt, hogy egy átfogó jellegű kutatás során feltárják az OECD országokra jellemző háztartási fogyasztási szokásokat, az ehhez kapcsolódó környezeti hatásokat, és a fenntartható fogyasztás elősegítésére irányuló politikai intézkedéseket. Az OECD tagállamaiban széleskörű kutatás és vita indult a program nyomán: a kutatásban hét ország vett részt közvetlenül, a program egyes alkotóelemeinek eredményeit pedig az OECD országok kormányhivatalnokai (a környezetvédelmi, fogyasztóügyi, pénzügy- és külügyminisztériumok munkatársai) mellett a magánszektor, a tudományos intézetek, valamint a környezetvédelmi és a fogyasztói civil szervezetek képviselői is felülvizsgálták.

A háztartási fogyasztás legfontosabb adatai és trendjei (2. fejezet)

A fogyasztás egyre nagyobb nyomást gyakorol a környezetre

Az utóbbi két évtized során az OECD országok egy főre jutó egyéni fogyasztása folyamatosan növekedett, és várhatóan a 2020-ig terjedő időszakban is követni fogja a GDP emelkedését. A termékek és a technológia újdonságai számos fogyasztási cikk energia- és anyagszükségletét csökkentették. A felhasznált és eldobott termékek növekvő mennyisége és a fogyasztói kereslet *struktúrája* azonban túlsúlyban volt az említett eredményekhez képest. A környezetre gyakorolt nyomás tekintetében ugyan nem a háztartások csoportja a legfontosabb tényező, de kihatásuk jelentős, és az elkövetkező két évtizedben továbbberősödik majd (*OECD Environmental Outlook*, 2001):

- *Energia* - 1973 és 1998 között 36%-kal nőtt az energiafogyasztás az OECD országokban, és a hatékonyság javulása ellenére 2020-ra várhatóan további 35%-kal emelkedik majd. Az üzleti és a lakossági energiafelhasználás (ami a jelenlegi teljes energiafogyasztás mintegy 30%-a) a globális energiafelhasználás második leggyorsabban növekvő területe a közlekedés után.
- *Közlekedés* - az OECD országok teljes gépjárműállománya jelenleg 550 millió darabot számlál (ennek 75%-át teszik ki a személygépkocsik). Ez a szám 2020-ra 32%-kal, a megtett kilométerek száma pedig várhatóan 40%-kal emelkedik majd. Ugyanezen időszak alatt a világ légi közlekedésének volumene várhatóan megháromszorozódik..
- *Hulladék* - az előrejelzések szerint a lakossági hulladék mennyisége 1995 és 2020 között 43%-kal, vagyis körülbelül évi 700 millió tonnára nő. 1997-ben az OECD országok háztartásai termelték az összes lakossági hulladék átlagosan 67%-át. Az újrahasznosítás aránya ugyan növekedett és ezáltal mérséklődött a végső ártalmatlanításra szánt hulladékok mennyiségének a növekedési üteme, ám ettől még nem csökkent a keletkező hulladék össz mennyisége.
- *Víz* - a háztartások viszonylag kevés vizet fogyasztanak és a háztartási édesvíz-igény kilenc OECD országban csökkent, illetve azonos szinten maradt. Ám egy sor másikban a népesség és a vízfelhasználás növekedése lerontotta a víztakarékos technológia és magatartás eredményeit.
- *Élelmiszer* - az OECD országok háztartásaiban a korábbihoz képest több húst, zöldséget, halat, feldolgozott, importált és bioélelmiszert fogyasztanak. Az élelmiszerekkel összefüggő legjelentősebb környezeti hatások a termékklánc elején jelentkeznek, de azokat a háztartások is befolyásolják az étrend megválasztása és az élelmiszerekkel kapcsolatos szolgáltatások iránti kereslet útján. A háztartások élelmiszerekkel kapcsolatos energiafogyasztása és hulladéktermelése is közvetlen hatást gyakorol a környezetre.

A trendek értelmezése (3. fejezet)

A jelenlegi és várható háztartási fogyasztási szokások alakulását egy sor különböző tényező befolyásolja. Az egy főre jutó jövedelem emelkedése, a demográfiai változások (a dolgozó nők, az egyszemélyes háztartások és a nyugdíjasok számának növekedése) az életmód átalakulásával járnak: individualizálódnak a vásárlási szokások, egyre terjednek a feldolgozott és csomagolt termékek, egyre nő a háztartási gépek száma, és egyre nagyobb a különféle szolgáltatások és rekreációs lehetőségek iránti igény. A magasabb jövedelemszint hatására a háztartások által vásárolt cikkek száma is növekedett. A technológia, a különféle intézmények és az infrastruktúra is jelentős mértékben befolyásolják a háztartások fogyasztását és magatartását: megteremtik a háztartások fogyasztásának mindennapos feltételeit, és vagy bővíthetik vagy szűkíthetik a háztartások rendelkezésére álló termékválasztási lehetőségeket.

A fogyasztási szokások befolyásolására irányuló politikának jobban kell figyelnie a fogyasztói döntéshozatalt alakító hatásokat, mert ezek segítségével határozható meg az, hogy a fogyasztást alakító hatások közül melyek, milyen gyorsan és milyen ösztönző körülmények között változhatnak. Mindez közvetlenül érinti a különböző politikai eszközök kiválasztását és végrehajtását.

A fenntartható fogyasztás előmozdítását szolgáló politikák (4. fejezet)

Nem a termékek és szolgáltatások fogyasztását, hanem az erőforrás-felhasználást és a környezetszennyezést kell fenntartható szintre hozni. Ez azt jelenti, hogy a fogyasztás és termelés *struktúrája* (vagyis a különböző árucikkekhez és szolgáltatásokhoz kapcsolódó környezetvédelmi és erőforrás intenzitás) terén van szükség váltásra annak érdekében, hogy mérsékelhető legyenek a háztartások okozta környezeti kihatások az energia, a közlekedés és a hulladékok területén (pl. elmozdulás a termékekről a szolgáltatások felé). A fenntartható fogyasztás kapcsolódhat abszolút korlátozásokhoz is néhány olyan esetben, ahol a hatás jól mérhető (pl. széndioxid-kibocsátás vagy vízfogyasztás bizonyos területeken).

A háztartási fogyasztási szokásokat meghatározó tényezők komplexitása azt jelenti, hogy számos alternatíva kínálkozik a fogyasztói szokások befolyásolására. A fenntartható fogyasztás előmozdítása olyan megközelítést kíván, amely az érintettek minden csoportjával számol, ideértve a társadalmpolitikát, a piaci innovációt, a fogyasztói csoportok civil szervezetek általi mozgósítását és a fogyasztók önkéntes kezdeményezéseit is.

A kormányok a jelenleginél nagyobb szerepet vállalhatnak a fenntartható fogyasztás előmozdításában. Fogyasztási szokásaik fenntarthatóságát illetően a fogyasztóknak határozottabb és következetesebb jelzésrendszerre van szükségük. A következetes jelzésrendszer biztosítása érdekében az eddiginél világosabban kell meghatározni a környezetminőségi célkitűzéseket és ezeknek a háztartási tevékenységekkel való összefüggését. Át kell tovább térni az életciklus-megközelítésre azért, hogy a terméklánc

különböző pontjain végrehajtott intézkedésekkel fenntartható szintre lehessen csökkenteni az anyagfelhasználást és a környezetszennyezést. A kormányoknak nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk a politikák ágazatközi integrációjára és háztartási döntéseket befolyásoló egyéb területeken (földhasználat, infrastrukturális beruházások, makrogazdaság) alkalmazott politikák potenciális környezeti kihatásaira.

A fenntartható fogyasztásra irányuló politikák tervezése során jól felhasználhatók a fogyasztói döntéshozatalt befolyásoló különböző (gazdasági, szabályozási, információkra alapuló) eszközökkel kapcsolatban szerzett korábbi tapasztalatok. A *gazdasági eszközök* általában költséghatékonyabbak (mivel a végrehajtás és az érvényesítés aránylag kevés forrást igényel) és a szabályozási eszközöknél kevésbé avatkoznak bele az egyéni döntéshozatalba. Hatékonyságukat azonban mérsékelheti az, amikor az ár nem jelent kulcsfontosságú döntési kritériumot a fogyasztó számára vagy amikor bizonyos termékek piaci struktúrája megakadályozza azt, hogy az árakra vonatkozó jelzések eljussanak a fogyasztóhoz.

Az OECD országok kormányai közvetlenül is befolyásolják vagy korlátozzák a háztartások döntéshozatalát a termékekre, illetve azok birtoklására vagy használatára vonatkozó *szabályozási korlátozások vagy normák* útján. A háztartások közvetlen szabályozása viszonylag ritka, hiszen annak végrehajtása és érvényesítése nehézkes és viszonylag súlyos beavatkozást jelent. A kormányok ezért inkább a terméklánc felsőbb szintjein igyekeznek beavatkozni normák vagy követelmények bevezetésével, illetve szigorításával. A fogyasztók abban az esetben fogadják el a szabályozási beavatkozást, ha az a szóban forgó termék vagy szolgáltatás minőségének a fenntartására vagy javítására irányul, vagy ha a fogyasztói egészség és biztonság védelmét szolgálja.

A *társadalmi eszközök* (információkra alapuló eszközök) a fogyasztói ismereteket és a környezettudatos magatartást befolyásolják. Az energia- és víztakarékosságot és a hulladék újrahasznosítást népszerűsítő információs kampányok ugyanolyan elterjedtek, mint az ökológiai címkeprogramok az OECD országokban. Az információkra alapuló eszközök hatékonyságát azonban mérsékli az a szkepticizmus és zűrzavar, amit a környezetvédelmi üzenetek számának elszaporodása okoz a fogyasztók körében. Mindazonáltal léteznek hatékony eszközök az információk útjában álló akadályok leküzdésére és olyan interaktív döntéshozatali mechanizmusok kialakítására, amelyek segítségével a fogyasztás fenntarthatóbbá tehető (4.2. pont).

Az esetek többségében a háztartási fogyasztásból eredő környezeti hatások csökkentéséhez az eszközök *kombinációjára* van szükség. Bizonyos területeken (háztartási élelmiszer-felhasználás és turizmus) egyelőre kevés olyan koordinált politika létezik, amely a háztartási fogyasztásból származó környezeti hatások csökkentésére irányulna. Ezzel szemben a háztartási energia- és vízfelhasználás, valamint a hulladéktermelés és újrahasznosítás terén már sok tapasztalat halmozódott fel a különféle eszközök és az eszközök kombinációinak alkalmazásával kapcsolatban és a belőlük levont tanulságok más területeken is felhasználhatók (4.3. pont).

Előrelépés (5. fejezet)

Az OECD országokban élő fogyasztókat foglalkoztatja a környezetvédelem és az, hogy saját tevékenységükkel miként járulhatnak hozzá a környezet minőségéhez. Az OECD országok többségében léteznek olyan politikák, amelyek a háztartási tevékenységekből származó környezeti hatások csökkentését célozzák. E politikák következtében bekövetkezett ugyan némi magatartásváltozás, de összességében az eredmények meglehetősen szerénynek mondhatók. Az elkövetkező két évtized során a háztartási döntésekből származó környezeti hatások nagy része várhatóan erősödik majd.

A kormányok a jelenleginél aktívabb szerepet vállalhatnak a háztartási magatartás elősegítésében. Különösen lényeges, hogy világosan meghatározzák a háztartási fogyasztással kapcsolatos célkitűzéseket, megerősítsék a meglévő politikákat és javítsák a politikák összehangolását és következetességét, hogy a háztartások képesek legyenek áttérni egy kevésbé anyagigényes környezetszennyező életmódra.

A fenntartható fogyasztás keretének kialakításához öt általános feltételnek kell teljesülnie:

- a fogyasztási cikkek és szolgáltatások olyan árstruktúrája, amelybe beépülnek a környezetvédelmi költségek és előnyök;
- olyan politikai és szabályozási keret kialakítása, amely egyértelművé teszi a változtatás prioritásait és irányát;
- a környezetbarát termékek és szolgáltatások széles skálájának rendelkezésre állása;
- olyan technológia és infrastruktúra, amely a közlekedési hálózatok, lakásépítési programok, hulladékgazdálkodás, stb. tervezése és megvalósítása során környezetminőségi kritériumokat is figyelembe vesz; és
- a fogyasztói fellépést ösztönző és lehetővé tevő oktatási, tanulási és információs környezet.

A fenti öt feltétel meghatározta kereteken belül az OECD elemzésből több átfogó irányvonal is meghatározható a fenntartható fogyasztást elősegítő politikákra vonatkozóan. A fenntartható fogyasztást célzó politikák:

- idézzenek elő elmozdulást a fogyasztás struktúrájában;
- változtassák meg a fogyasztási szokásoknak mind a „hardver”, mind a „szoftver” részét;
- alkalmazzanak életciklus-megközelítést a politikai beavatkozási pontok meghatározásához;
- részesítsék előnyben a terméklánc magasabb szintjein való beavatkozást;
- kombinálják a különféle eszközöket;
- gondoskodjanak következetes ágazatközi politikákról;
- segítsék elő és támogassák a magánszektor és a civil szervezetek kezdeményezéseit.

Néhány megoldatlan politikai kérdés

Milyen tovább lehetőségek vannak a gazdasági eszközök alkalmazására? A környezetvédelemmel kapcsolatos adók többségét már ma is a háztartások fizetik egyrészt a gépjárművek beszerzésével és használatával kapcsolatban kirótt, valamint az üzemanyagok árába beépített adókon keresztül, másrészt pedig azért, mert az üzleti szféra jelenleg számos mentességben és engedményben részesül. Az is igaz, hogy a környezetvédelmi adók egyelőre nem a megfelelő réteget célozzák és meglehetősen népszerűtlenek. A termeléshez és a fogyasztási szokásokhoz kapcsolódó költségeket magukban foglaló adók a jelenlegiekénél sok esetben magasabbak lennének, különösen az energiafelhasználás és a közlekedés terén. Más termékekre is további adókat lehetne kivetni. Ez viszont azt a kérdést veti fel, hogy milyen *elosztási és szociális kihatásai* lennének a kulcsfontosságú termékek és szolgáltatások árát megemelő politikáknak.

A kormányok hol tudják a leghatékonyabban megcélozni és kombinálni a fenntartható fogyasztásra irányuló politikákat? Az adott ágazat strukturális jellegzetességeitől függően előfordulhat, hogy a politikai jelzések rosszul továbbítódnak a termékláncokon. A költséghatékonyabb, környezetkímélőbb és méltányosabb fogyasztási politika kialakításának fontos lépését jelenti annak jobb megértése, hogy a különböző fogyasztási cikkekkel kapcsolatos információk és az árjelzések miként továbbítódnak, valamint hogy ezek és az egyéb meghatározó tényezők miként hatnak a fogyasztói preferenciákra. Fejlődésre van szükség továbbá az olyan hatékony eszközcsoomagok kidolgozása és végrehajtása terén is, amelyeken keresztül a fogyasztók következetes üzenetet kaphatnak fogyasztói választásaik fenntarthatóságáról.

Milyen lehetőségek kínálóznak a fenntartható fogyasztást célzó társadalmi eszközök alkalmazására? A kormányzatok számára az összes gazdasági szereplő közül a fogyasztók elérése a legnehezebb. A fogyasztók nagy létszámú, szétszórt és heterogén csoportot alkotnak, és a negatív környezetvédelmi külsőségek generálása tekintetében rendkívül változatos magatartást mutatnak. Emellett a kormányzatok kerülni próbálják a fogyasztói döntéshozatalba való túlzott mértékű beavatkozást is. Következésképp több figyelmet kellene fordítani a fenntartható fogyasztást célzó különféle társadalmi eszközök alkalmazási lehetőségeire, ideértve az összehangolt, önkéntes fogyasztói kezdeményezéseket, a fenntartható fogyasztással kapcsolatos döntésekbe való bevonást és az információkra alapuló eszközöket általában.

A kiadvány eredeti angol nyelvű változatának tartalomjegyzéke
(mellékletek, valamint a dobozok, táblázatok és grafikonok jegyzéke nélkül):

Vezetői összefoglaló

- I. Bevezetés**
- II. Háztartási fogyasztási trendek és környezeti hatások**
- III. A háztartási fogyasztást meghatározó tényezők**
- IV. Politikák a fenntartható háztartási fogyasztás előmozdítására**
- V. Politikai ajánlások és megoldatlan politikai kérdések**

Ez az *Áttekintés* az alábbi anyag kivonatos fordítása:
Towards Sustainable Household Consumption? Trends and Policies in OECD Countries
Vers un mode de consommation durable des ménages? Tendances et politiques dans les pays de l'OCDE
© 2002, OECD.

A kiadvány az OECD párizsi központjától (2, rue André-Pascal, 75775 Paris Cedex 16, FRANCE) és a www.oecd.org/bookshop címen vásárolható meg.

Az *Áttekintések* díjmentesen állnak rendelkezésre az OECD Online Könyvesboltban www.oecd.org/bookshop.

Az *Áttekintések* készítését a Közügyi és Kommunikációs Igazgatóság jogi és fordítási csoportja végzi.

email: rights@oecd.org
Fax: +33 1 45 24 13 91

© OECD 2003
Ez az *Áttekintés* abban az esetben reprodukálható, ha megemlítsre kerül az OECD szerzői joga és az eredeti kiadvány címe.